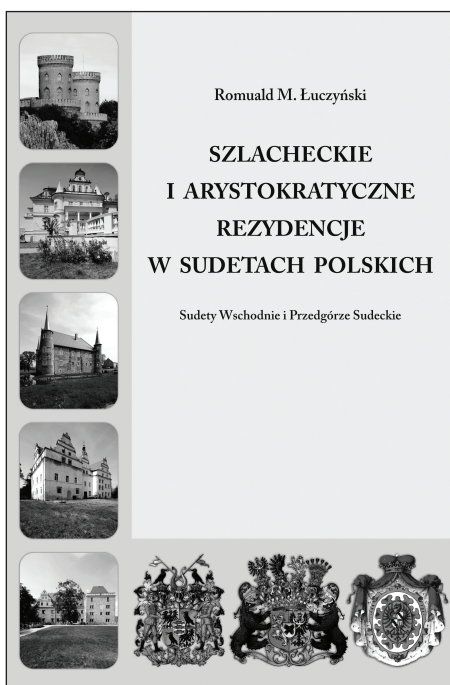

Romuald M. Łuczyński, *Szlacheckie i arystokratyczne rezydencje w Sudetach Polskich. Sudety Wschodnie i Przedgórze Sudeckie*, Wydawnictwo Kartograficzne EKO-GRAF Sp. z o.o., Wrocław 2018, ss. 288.

Romuald M. Łuczyński to uznany badacz dziejów Dolnego Śląska, a w szczególności tamtejszej kultury uzdrowskiej i kultury materialnej (zamki, dwory i pałace). Jest autorem kilkunastu książek obejmujących różne zagadnienia z tych płaszczyzn badawczych¹. W Jego dorobku na szczególne podkreślenie zasługuje seria poświęcona dziejom szlacheckich i arystokratycznych rezydencji w Sudetach, na ich pogórzach i przedgórzach, zarówno po czeskiej jak i po polskiej stronie². Recenzowana publikacja jest właśnie ostatnią, piątą już częścią opisującą sudeckie rezydencje. Tym razem Autor celem dopełnienia przeglądu najważniejszych sudeckich rezydencji skupił się na terenie polskich Sudetów Wschodnich, a przede wszystkim na obszarze ich

¹ Zob. m.in.: R.M. Łuczyński, *Zamki, dwory i pałace w Sudetach*, Legnica 2008 (wyd. II poprawione, zmienione i uzupełnione, Legnica 2016); idem, *Losy rezydencji dolnośląskich w latach 1945–1991*, Wrocław 2010; idem, *Rezydencje i majątki szlacheckie w powiecie legnickim do 1945 roku*, Wrocław 2012; idem, *Uzdrowiska sudeckie w latach 1945–1950*, Wrocław 2015; idem, *Uzdrowiska sudeckie w latach 1951–1966. Sudety Zachodnie*, Wrocław 2016; idem, *Uzdrowiska Sudetów Środkowych i Przedgórze Sudeckiego*, Wrocław 2017.

² R.M. Łuczyński, *Szlacheckie i arystokratyczne rezydencje w Sudetach czeskich. Sudety Zachodnie i Środkowe*, Wrocław 2012; idem, *Szlacheckie i arystokratyczne rezydencje w Sudetach czeskich. Sudety Wschodnie*, Wrocław 2015; idem, *Szlacheckie i arystokratyczne rezydencje w Sudetach polskich. Sudety Zachodnie*, Wrocław 2016; idem, *Szlacheckie i arystokratyczne rezydencje w Sudetach polskich. Sudety Środkowe*, Wrocław 2017.

północnego Przedgórze, charakteryzującego się bogactwem tego typu obiektów. Jak możemy wyczytać z krótkiego odautorskiego wstępu (wcześniej jest wstęp redakcyjny), „zdecydowana większość obiektów znajduje się na obszarze Przedgórze Sudeckiego, co wynika z faktu, że większa część Sudetów Wschodnich leży po stronie czeskiej i morawskiej”³. R.M. Łuczyński w piątej części serii poświęconej sudeckim rezydencjom zawarł opis obiektów położonych w 46 miejscowościach w powiatach: świdnickim (12), dzierzoniowskim (8), strzelińskim (6), ząbkowickim (6), kłodzkim (4), nyskim (3), wrocławskim (2), prudnickim (2), jaworskim (1), strzegomskim (1), głubczyckim (1).

Monografia poprzedzona została lakonicznym wstępem redakcyjnym autorstwa Janusza Czerwińskiego, w którym przybliżono nieco zasady jej edycji. Warto podkreślić, iż autor tego wstępu przywołuje *Wprowadzenie* zawarte w tomie z 2016 r. poświęconym rezydencjom położonym w przestrzeni polskich Sudetów Zachodnich, w którym objaśniono szereg pojęć i terminów stosowanych również w niniejszej recenzowanej publikacji. Czytelnik zmuszony jest więc do sięgnięcia po trzecią w kolejności ukazywania się książek, „dla właściwego zrozumienia historii opisywanych tu rezydencji”⁴.

Kolejną część recenzowanej publikacji stanowi *Wprowadzenie* (s. 7–17) pióra Autora, które zostało podzielone na króciutki *Wstęp* i dłuższy fragment przybliżający zbiorowe losy rezydencji arystokratycznych i szlacheckich na tym terenie w pierwszych powojennych latach (1945–1948). Jest to bardzo wartościowa, a zarazem pouczająca część książki R.M. Łuczyńskiego. Pomimo wydanej już 3 marca 1945 r. *Instrukcji dla formacyj Wojsk Polskich wkraczających na tereny przywrócone Polsce*, która nakazywała zabezpieczać zabytki przed zniszczeniem i rozgrabieniem, jej wykonanie pozostawiało wiele do życzenia. Działalność tutejszej ludności i tzw. szabrowników w powojennych miesiącach przyczyniła się do ogromnej dewastacji i rozgrabienia wielu cennych zbiorów i eksponatów znajdujących się w rezydencjach. Ponadto we wstępie zawarto objaśnienie kłucza doboru opisywanych obiektów oraz zasady edycji przytaczanych tekstów źródłowych i datacji zdarzeń.

W zasadniczej części książki zamieszczono opis obiektów zaprezentowanych w układzie alfabetycznym. Objętość poszczególnych opisów jest zróżnicowana od 3 do 18 stron. Wpływ na taką dysproporcję miał zarówno charakter obiektu (czas powstania, wielkość, pełniona rola itp.), jak i stan zachowania źródeł. Najbardziej znaczące obiekty to: pałac Bobolice, pałac Kamieniec Ząbkowicki, pałac Krzyżowa, pałac Luboradz, pałac Roztoka, zamek Trzebieszowice, zamek Ząbkowice Śląskie. Autor w poszczególnych opisach stara się w zasadzie utrzymać jednolity schemat prezentacji problemu, a mianowicie: położenie obiektu,

³ R.M. Łuczyński, *Szlacheckie i arystokratyczne rezydencje w Sudetach polskich. Sudety Wschodnie i Przedgórze Sudeckie*, Wrocław 2018, s. 7.

⁴ *Ibidem*, s. 3.

jego poprzednie, głównie niemieckie nazwy, przeszłe dzieje z uwzględnieniem zmieniających się właścicieli, wybitne i znane postacie przebywające w rezydencji, bezpośrednie powojenne losy obiektów i ich wyposażenia, w końcu stan i charakter obiektu współcześnie. Istotną część prezentacji stanowią opisy architektoniczne i przeprowadzane prace remontowe w przeszłości i współcześnie, otoczenie obiektów.

Z książki R. Łuczyńskiego wyłania się wyraźnie fatalny obraz rezydencji położonych na interesującym go terenie. Wiele z obiektów z różnych względów popadło już dawniej lub popada w ruinę i z pewnością nie zostanie odbudowanych. Z kolei inne z nich, pozbawione najczęściej pierwotnego, zabytkowego charakteru są nadal wykorzystywane jako budynki mieszkalne lub służą jako różne obiekty publiczne. Za jakiś czas tylko takie prace jak recenzowana będą przypominać o istnieniu w przeszłości dziesiątek arystokratycznych i szlacheckich siedzib na terenie polskich Sudetów, a konstatacją tą można niestety objąć i inne obszary państwa polskiego. Można w tym miejscu pozazdrościć naszym południowym sąsiadom, których polityka przyjęta w chwili zakończenia drugiej wojny światowej umożliwiła zachowanie wielu tego typu obiektów. W przypadku polskich Sudetów Wschodnich i Przedgórze Sudeckiego jedynie kilka z opisywanych w książce obiektów zostało odrestaurowanych lub zrewitalizowanych i mieszczą się w nich najczęściej obiekty hotelowe o podwyższonym standardzie (np. Gola Dzierżoniowska, Krzyżowa, Makowice, Morawa, Otmuchów, Trzebieszowice). Potencjalnego czytelnika książki powinny więc zainteresować nie tylko przeszłe dzieje poszczególnych obiektów i ich zmieniających się właścicieli, ale także wyraźnie skomplikowane powojenne dzieje, a także dzisiejszy stan i wykorzystanie świetnych niegdyś rezydencji.

Autor, przygotowując publikację, przeprowadził pracochłonną kwerendę, dzięki temu wykorzystał szereg źródeł, a także dawnych i współczesnych opracowań. Sięgnął do zespołów archiwalnych przechowywanych w Archiwum Akt Nowych w Warszawie, Archiwum Państwowym we Wrocławiu oraz w jego oddziałach w Jeleniej Górze i Kamieńcu Żąbkowickim, a także korzystał ze zbiorów specjalnych Muzeum Narodowego we Wrocławiu. Kolejną część wykorzystanych źródeł stanowiły dawne przewodniki i encyklopedie, głównie niemieckojęzyczne oraz herbarze, genealogie i spisy inwentaryzacyjne, a także innego typu źródła drukowane, w tym prasa XIX i XX-wieczna. Autor sięgnął także do zasobów netografii oraz dawniejszych i współczesnych opracowań o charakterze interdyscyplinarnym. Publikację zamyka niewielkich rozmiarów wykaz skrótów.

Doceniając liczne poznawcze wartości książki, należy podkreślić jeszcze jeden jej ogromny walor, a mianowicie dziesiątki zamieszczonych w niej kolorowych fotografii, które w znaczącej większości wykonane zostały przez samego Autora. Uzupełnione o dawne ilustracje pochodzące najczęściej z XIX i początków XX w., są znakomitym zobrazowaniem rozważań snutych przez R.M. Łuczyń-

skiego o przeszłości i teraźniejszości poszczególnych rezydencji opisywanych w monografii. Ponadto każdy z obiektów umiejscowiony został na odrębnej mapce regionu i mapie Polski. Publikacja napisana została bardzo dobrym językiem, z przyjemnością ją się więc czyta. Może stanowić ona pewnego rodzaju doskonały przewodnik po rezydencjach arystokratyczno-szlacheckich regionu nie tylko ze względu na zawarte informacje z zakresu historii i architektury, ale także przydatne we współczesnym świecie informatycznym dane dotyczące dokładnej lokalizacji przy pomocy GPS i dostępności poszczególnych obiektów.

Recenzowana pozycja wraz z poprzednio wydanymi czterema tomami stanowi niezmiernie ważne przedsięwzięcie wydawnicze. Autor, nie tylko historyk z zawodu, ale krajoznawca i fotograf z powołania, miłośnik kultury Dolnego Śląska, łącząc różne narzędzia i warsztaty, opracował bardzo przydatne publikacje. Nie tylko umożliwiają one poznanie przeszłości rezydencji arystokratyczno-szlacheckich położonych na terenie czeskich i polskich Sudetów, ale także ułatwiają poznawanie i zwiedzanie najciekawszych obiektów kultury materialnej stworzonych przez przedstawicieli dawnej elity społecznej wywodzących się z różnych nacji zamieszkujących te tereny. Walory tego i poprzednich tomów podnosi jeszcze piękne opracowanie edytorskie. Książka wydana została bardzo starannie, na dobrej klasy papierze, dzięki czemu jakość zamieszczonych fotografii i ilustracji jest wysoka. Polecam z całym przekonaniem tak niniejszą książkę, jak i poprzednie tomy, czytelnikom zainteresowanym nie tylko dziejami tego regionu.

Jarosław Kita

*Uniwersytet Łódzki, Wydział Filozoficzno-Historyczny
Katedra Historii Polski XIX wieku, e-mail: jaroslaw.kita@uni.lodz.pl*